

Inhoudsopgave

1.	TRENDSCENARIO - GEMODELLEERDE TRENDS	2
1.1	Hoe ontwikkelt sportdeelname zich tot 2030?	3
1.2	Hoe ontwikkelt clublidmaatschap zich tot 2030?	6
1.3	Hoe ontwikkelt beweeggedrag zich tot 2030?	9
1.4	Hoe ontwikkelen sportblessures zich tot 2030?	12
2.	TRENDSCENARIO - METHODE SCENARIOBENADERING	15
4.1	Stap 1: De scenariovraag	16
4.2	Stap 2: Conceptueel model	16
4.3	Stap 3: Drijvende krachten en trends	17
4.4	Stap 4: Inkadering tijd, ruimte en eenheid	18
4.5	Stap 4 en 5: Scenario-opzet en -type	20
4.6	Stap 6: Instrumenten	20
4.7	Oordeel toekomstige ontwikkelingen	21
4.8	Impact scores	22
4.9	Consistentiecheck	22
3.	DE PERSPECTIEVEN - METHODE EN VERANTWOORDING	23
3.1	Wat zijn perspectieven?	23
3.2	Perspectieven gemaakt met stakeholders	23
3.3	Van zeven brillen naar vier perspectieven	24
3.4	Aanscherpen en uitwerken van perspectieven in workshop 2	28
4.	KANSSEN EN KEUZES - METHODE EN VERANTWOORDING	29
3.1	(Kern)indicatoren per opgave voor sport en bewegen	29
3.2	De stoplichttabel – resultaat van de expertsessies	30
3.3	Door vriendschap verenigd → Sociale cohesie en verenigingsleven	32
3.4	Voel je fit → Sport, gezondheid en autonomie	33
3.5	Naar de top → Presteren en winnen	33
3.6	Leef mee → Beleven en collectieve identiteit	34
3.7	Workshop kansen en keuzes	34
3.8	(Kern)indicatoren van meedoen, sociale cohesie en verenigingsleven	37
3.9	(Kern)indicatoren van sport, gezondheid en autonomie	38
3.10	(Kern)indicatoren van winnen en presteren	40
3.11	(Kern)indicatoren van beleving en collectieve identiteit	42

1. Trendscenario - gemodelleerde trends

Gemodelleerde trends naar de toekomst

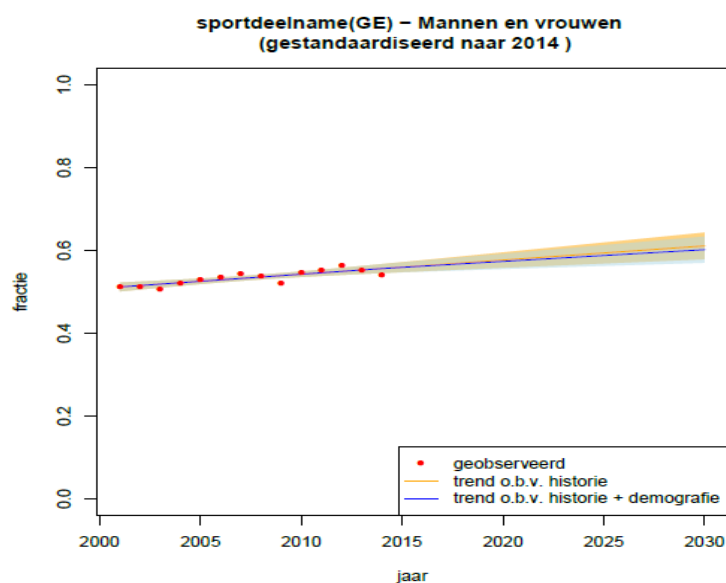
Voor vier kernindicatoren was er voldoende data voorhanden om de trends naar de toekomst ook kwantitatief door te berekenen. De kernindicatoren sportdeelname, clublidmaatschap, beweeggedrag en sportblessures zijn gemodelleerd aan de hand van een analyse van de historische trend en de veranderingen in demografie tot 2030. Hierbij is rekening gehouden met verschillende leeftijdsgroepen.

Impliciet zijn de maatschappelijke ontwikkelingen geprojecteerd naar de toekomst, maar niet verder uitgewerkt naar de achterliggende factoren zoals bij de kwalitatieve trends. Voor de overige kernindicatoren is een kwantitatieve modellering niet mogelijk omdat betrouwbare data over de afgelopen jaren ontbreekt.

- 1.1 Hoe ontwikkelt sportdeelname zich tot 2030?
- 1.2 Hoe ontwikkelt clublidmaatschap zich tot 2030?
- 1.3 Hoe ontwikkelt beweeggedrag zich tot 2030?
- 1.4 Hoe ontwikkelen sportblessures zich tot 2030?

1.1 Hoe ontwikkelt sportdeelname zich tot 2030?

Figuur 1 (C.I 1) Sportdeelname gemodelleerd

Bron: Gezondheidsenquête CBS, gemodelleerd door RIVM

In deze trendanalyse is de data gestandaardiseerd naar de Nederlandse bevolking in 2014. Met behulp van lineaire regressieanalyses zijn de trends berekend. In de gezondheidsenquête is gewogen voor over- en ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen.

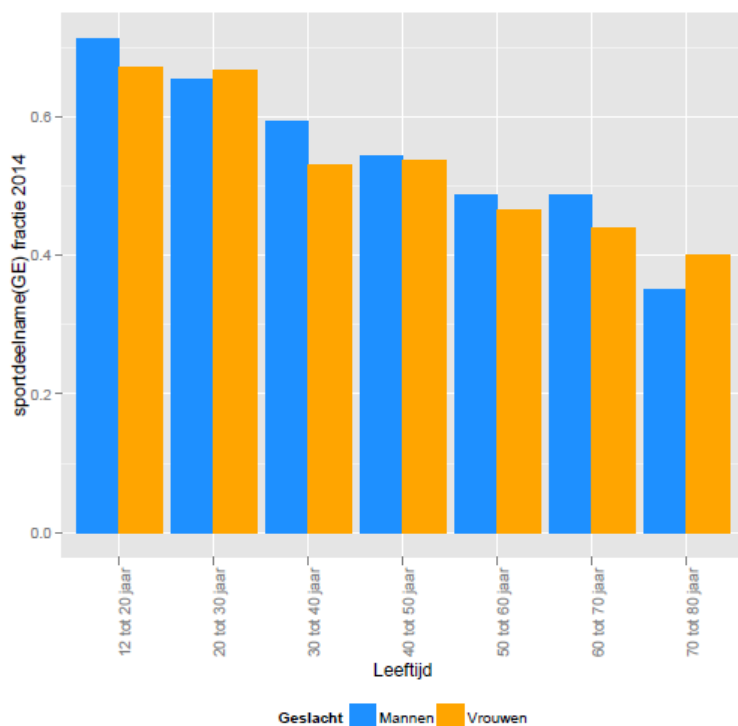
Verantwoording

De wekelijkse sportdeelname is tussen 2001 en 2014 gestegen met bijna 9%. Deze stijging komt vooral doordat 40-plussers meer zijn gaan sporten. De sterkste stijging is te zien voor mensen van 70 jaar en ouder. Jongeren onder de twintig jaar zijn echter minder gaan sporten (figuur C. I 3). Als we aannemen dat de stijging in de toekomst zal doorzetten en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw zal de sportdeelname tussen 2014 en 2030 stijgen naar ongeveer 60% (figuur C. I 1).

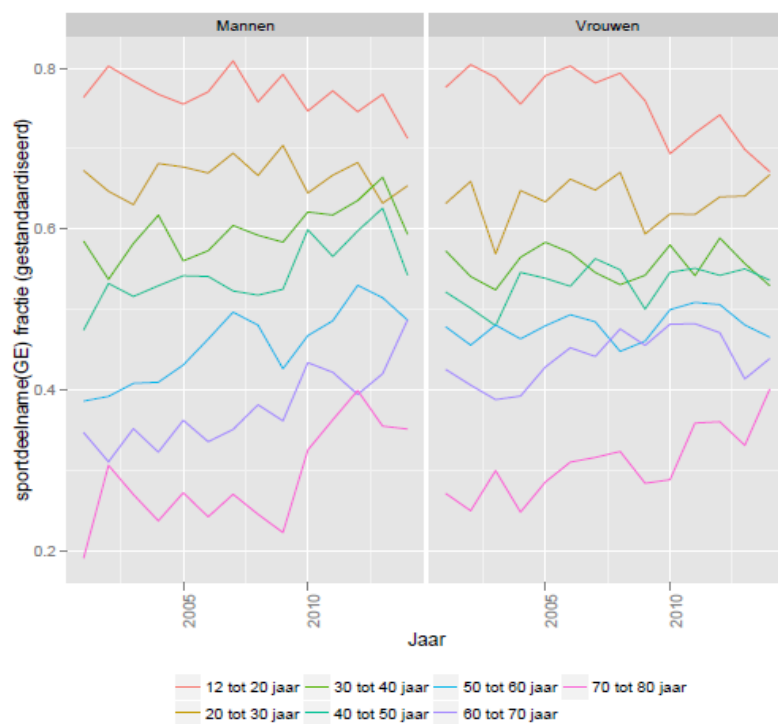
Methoden en verantwoording

De wekelijkse sportdeelname is het hoogst voor jongeren en is lager naarmate mensen ouder zijn. Mannen sporten vaker dan vrouwen, behalve tussen de 20 en 30 jaar en boven de 70 jaar, in deze leeftijdsgroepen sporten vrouwen vaker in 2014 (figuur C. I 2).

Figuur 2 (C.I 2) Sportdeelname in 2014 per leeftijdsgroep en geslacht

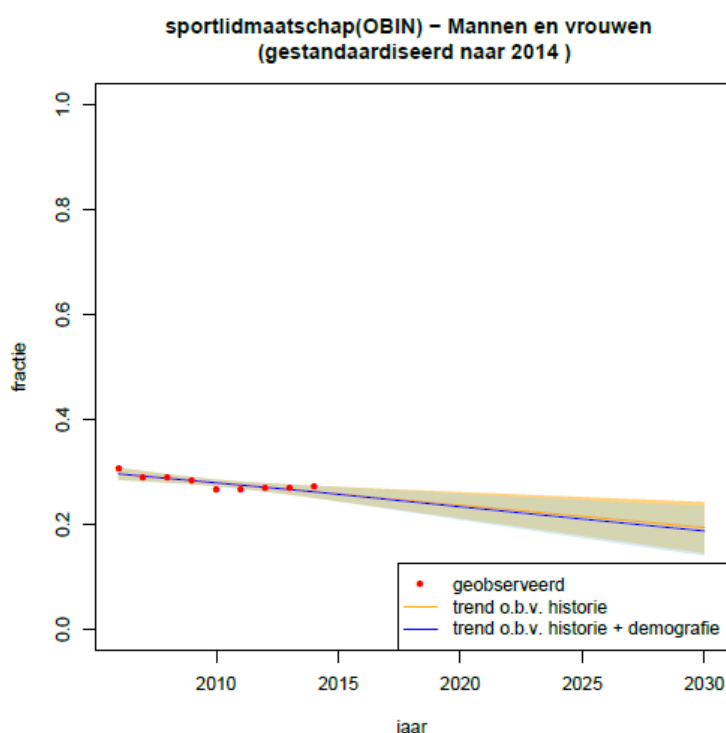

Figuur 3 (C.I 3) Trend in sportdeelname per leeftijdsgroep en geslacht

1.2 Hoe ontwikkelt clublidmaatschap zich tot 2030?

Figuur 4 (C.II 1) Sportlidmaatschap gemodelleerd

Bron: OBiN, gemodelleerd door RIVM

In de trendanalyse is de data eerst gestandaardiseerd naar de Nederlandse bevolking van 2014. Met lineaire regressieanalyses zijn de trends berekend. De OBiN-data zijn gewogen voor over- en ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen.

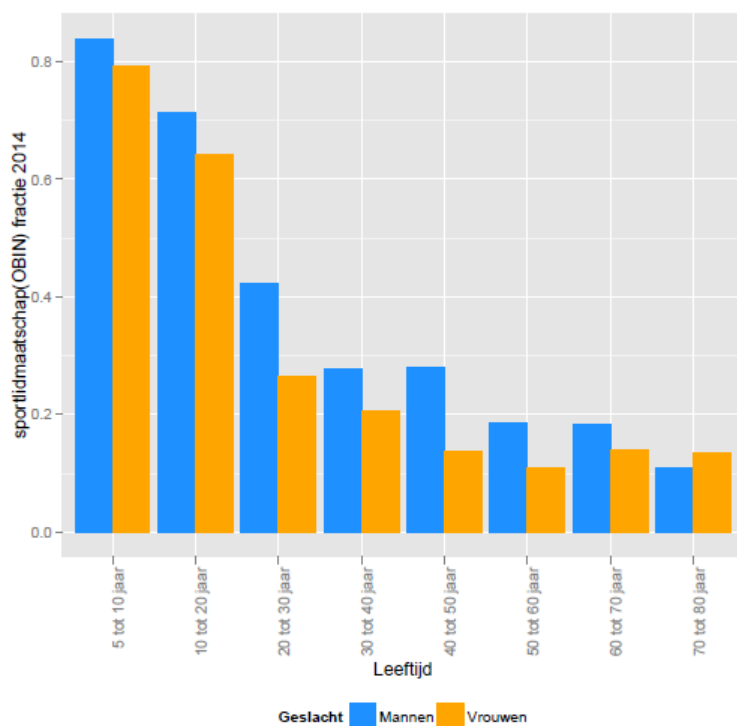
Verantwoording

Het aantal mensen dat lid is van een sportvereniging is tussen 2006 en 2014 gedaald met ruim 11%. Deze daling is vooral zichtbaar bij mensen tussen de 40 en de 70. Bij kinderen tot tien jaar is er wel een stijging te zien in sportlidmaatschap (figuur C. II 3). Als we aannemen dat de daling in de toekomst doorzet en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw zal het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging dalen naar bijna 19% in 2030 (figuur C. II 1).

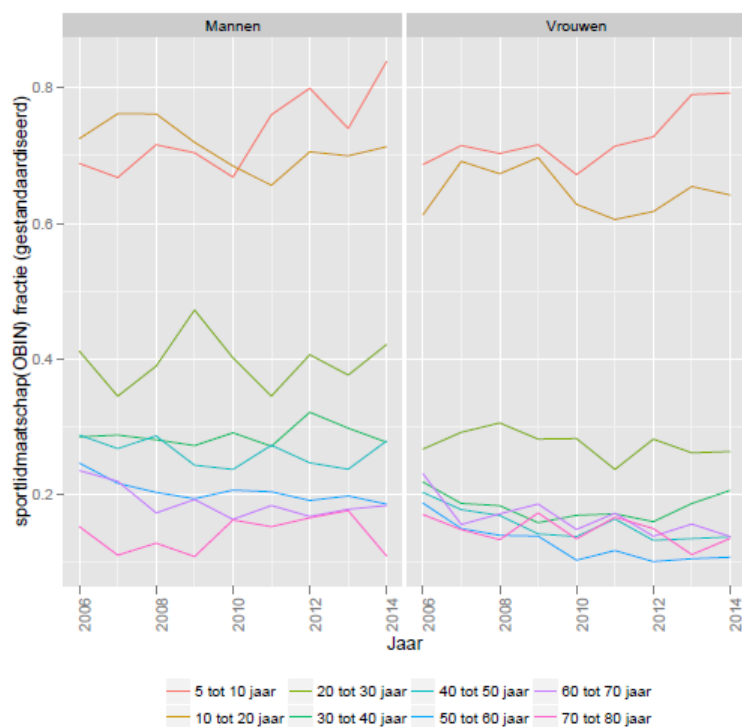
Methoden en verantwoording

Jongeren zijn vaker lid van een sportvereniging dan ouderen, en mannen zijn vaker lid van een sportvereniging dan vrouwen. Dit geldt niet voor de groep vrouwen boven de 70, van deze groep zijn relatief meer vrouwen lid van een sportvereniging in 2014 (figuur C. II 2).

Figuur 5 (C.II 2) Sportlidmaatschap in 2014 per leeftijdsgroep en geslacht

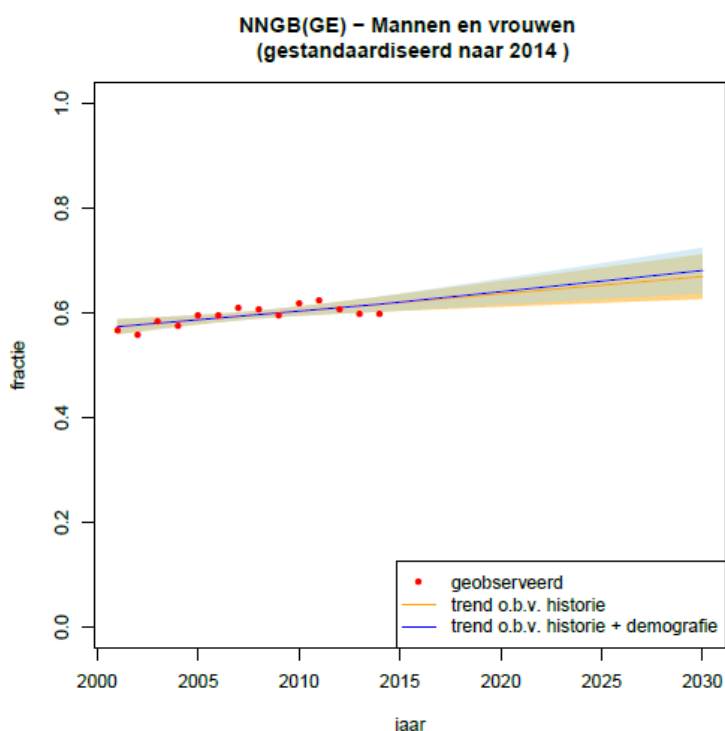
Figuur 6 (C.II 3) Trend in sportlidmaatschap per leeftijdsgroep en geslacht

1.3 Hoe ontwikkelt beweeggedrag zich tot 2030?

Figuur 7 (C.III 1) Nederlandse norm gezond bewegen, gemodelleerd

Bron: Gezondheidsenquête CBS, gemodelleerd door RIVM

In de trendanalyse is eerst de data gestandaardiseerd naar de Nederlandse bevolking in 2014. Met behulp van lineaire regressieanalyses zijn de trends berekend. In de gezondheidsenquête is gewogen voor over- en ondervetegenwoordiging van bepaalde groepen.

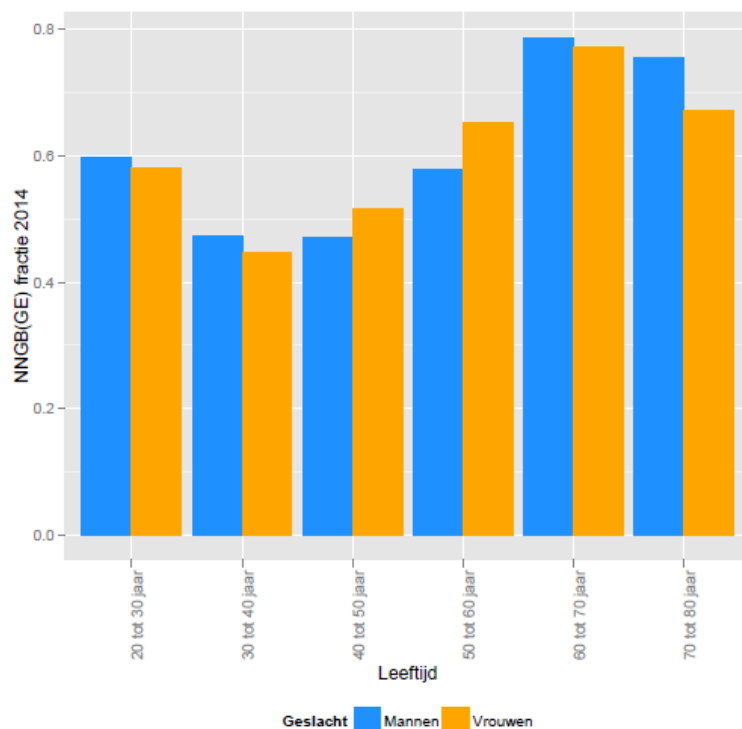
Verantwoording

Het aantal mensen dat aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) voldoet is toegenomen tussen 2001 en 2014 met ruim 7%. Deze stijging lijkt vooral te komen doordat twintigers en 60-plussers meer zijn gaan bewegen. De sterkste stijging is te zien onder 70-plussers (figuur C. III 3). Aannemend dat deze stijging in de toekomst doorzet en daarbij rekening houdend met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw zal het aandeel mensen dat aan de NNGB voldoet stijgen naar 68% in 2030 (figuur C. III 1).

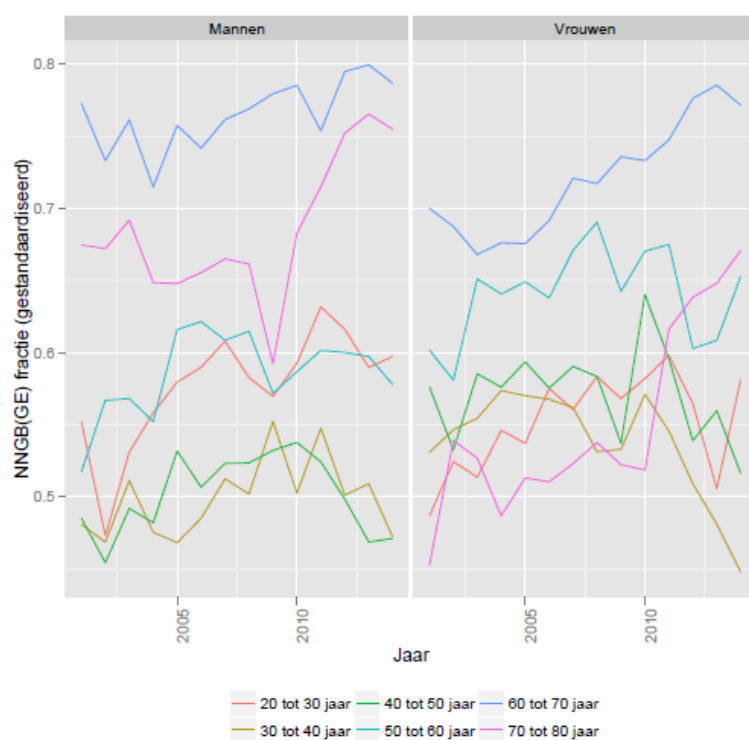
Methoden en verantwoording

Het voldoen aan de NNGB laat een wisselend beeld over de leeftijdsgroepen zien (figuur C. III 2). Vanaf 55 jaar telt wandelen en fietsen echter ook mee om aan de NNGB te voldoen, terwijl dit voor lagere leeftijden niet zo is. Hierdoor voldoen er vanaf 55 jaar opeens veel meer mensen aan de NNGB.

Figuur 8 (C.III 2) Nederlandse norm gezond bewegen in 2014 per leeftijdsgroep en geslacht

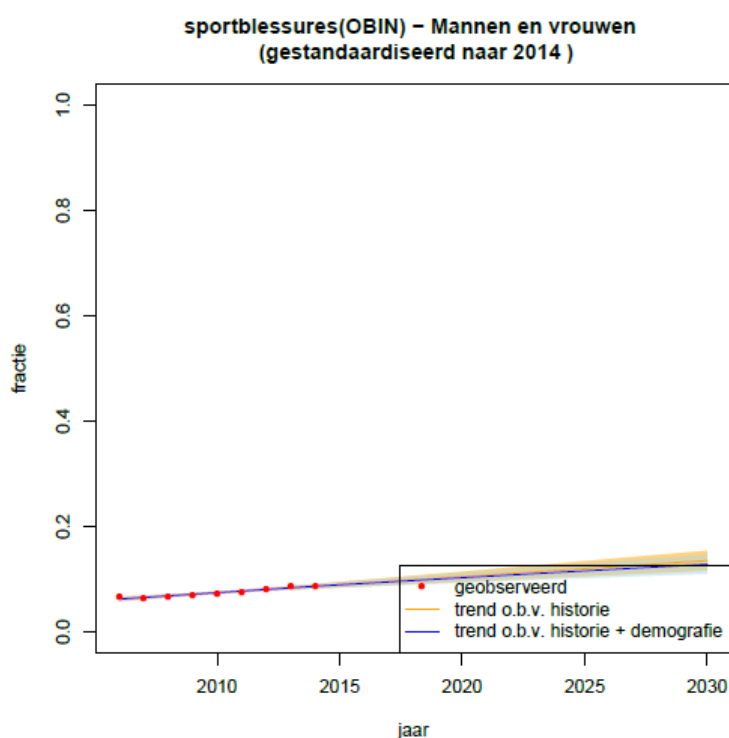

Figuur 9 (C.III 3) Trend in voldoen aan de Nederlandse norm gezond bewegen per leeftijdsgroep en geslacht

1.4 Hoe ontwikkelen sportblessures zich tot 2030?

Figuur 10 (C. IV 1) Sportblessures gemodelleerd

Bron: OBiN, gemodelleerd door RIVM

In de trendanalyse is de data gestandaardiseerd naar de Nederlandse bevolking van 2014. De trends zijn berekend met lineaire regressieanalyses. De OBiN-data zijn gewogen voor over- en ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen.

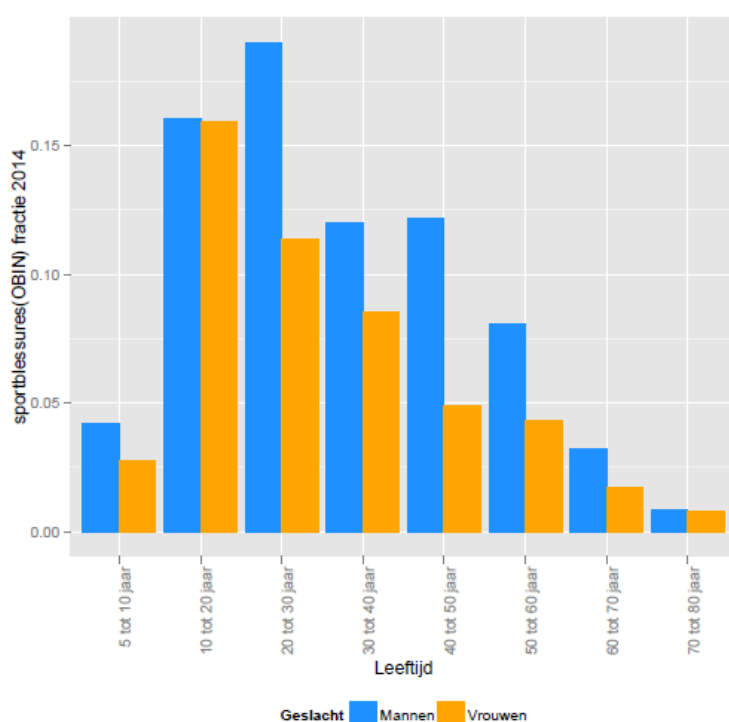
Verantwoording

Het aantal mensen met een sportblessure is tussen 2006 en 2014 gestegen met bijna 39%. Deze toename is vooral te zien bij mannen en vrouwen tot 30 jaar (figuur C. IV 3). Als we aannemen dat deze stijging in de toekomst doorzet en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw zal het aandeel mensen dat een sportblessure heeft stijgen naar bijna 13% in 2030 (figuur C. IV 1).

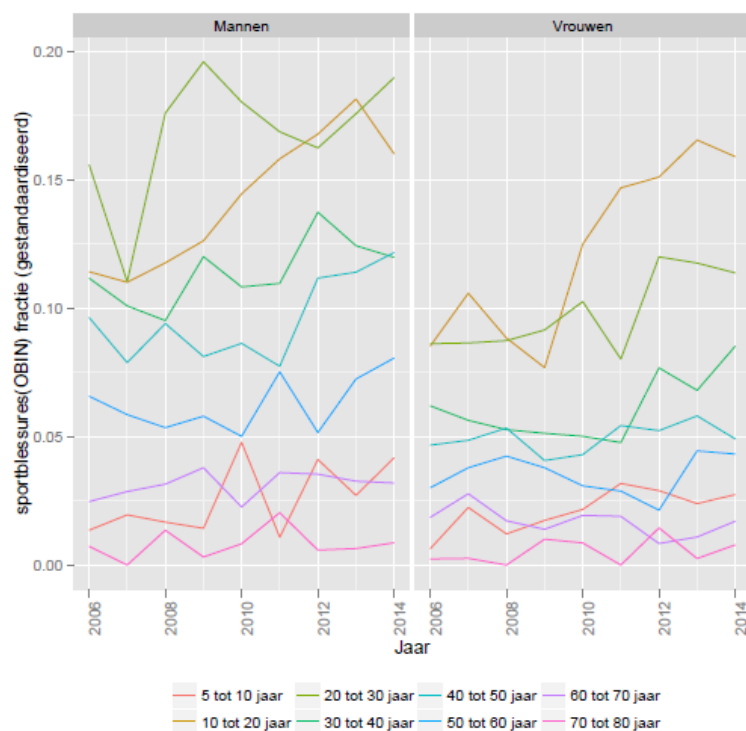
Methoden en verantwoording

Mannen hebben vaker een sportblessure dan vrouwen. In 2014 is er voor mannen een piek in sportblessures te zien tussen de 20 en 30 jaar, daarna neemt het percentage weer af (figuur C. IV 2).

Figuur 11 (C. IV 2) Sportblessures in 2014 per leeftijdsgroep en geslacht

Figuur 12 (C.IV 3) Trend in sportblessures per leeftijdsgroep en geslacht

Auteur Hoofdstuk 1: Gemodelleerde trends naar de toekomst

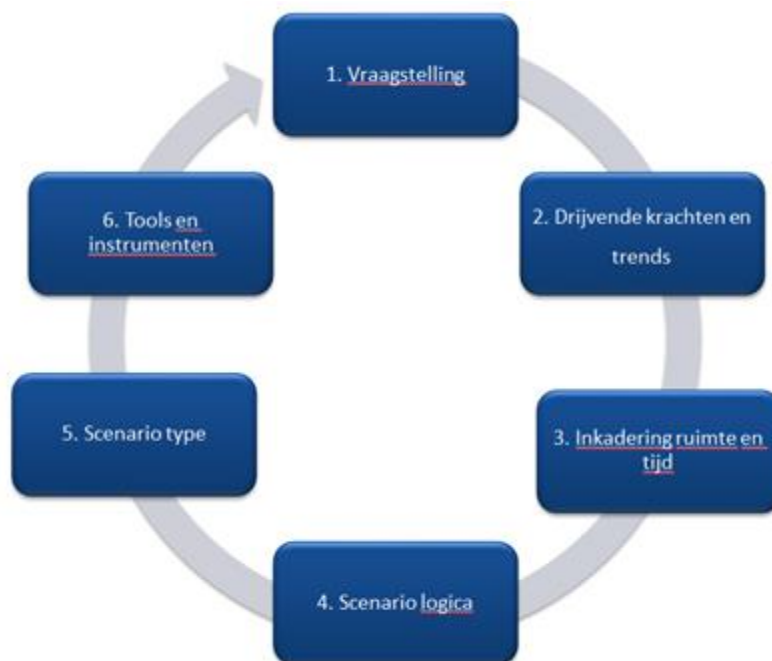
M.H.D. Plasmans (RIVM), RIVM/SCP, 2016, Definitieve versie: 4 juli 2016

2. Trendscenario - methode scenariobenadering

Werkwijze scenariobenadering

Om te komen tot een (wetenschappelijk) gefundeerde toekomstverkenning voor de Sport passen we een scenariobenadering toe. In zo'n benadering worden alle stappen die gezet moet worden en de keuzen die gemaakt moeten worden om te komen tot een toekomstverkenning, geëxpliciteerd. In onderstaande figuur zijn deze stappen schematisch weergegeven. We lichten deze stappen en de keuzen hieronder toe.

Figuur 13 Scenariobenadering

4.1 Stap 1: De scenariovraag

De eerste stap behelst de centrale vraag van de toekomstverkenning: waarom doen we een sporttoekomstverkenning en op welke vraag moet deze verkenning een antwoord geven. Voor de STV is deze vraag: Wat zijn de belangrijkste toekomstige ontwikkelingen op het gebied van sport en bewegen, welke beleidsopgaven volgen hieruit en welke beleidsopties zijn er om deze opgaven te adresseren?

Definitie van sport

In de STV hanteren we een brede opvatting van het begrip sport. Sport is het geheel aan sport- en beweegaanbod en voorzieningen, sport- en beweeggedrag, beleving van sport via media en bezoek, (sport)beleid op lokaal en nationaal niveau, en de impact die het geheel heeft op de economie, gezondheid en maatschappij. We hebben ons niet beperkt tot ontwikkelingen binnen het sportdomein, maar hebben zo veel mogelijk andere relevante ontwikkelingen meegenomen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, arbeid en leefomgeving.

4.2 Stap 2: Conceptueel model

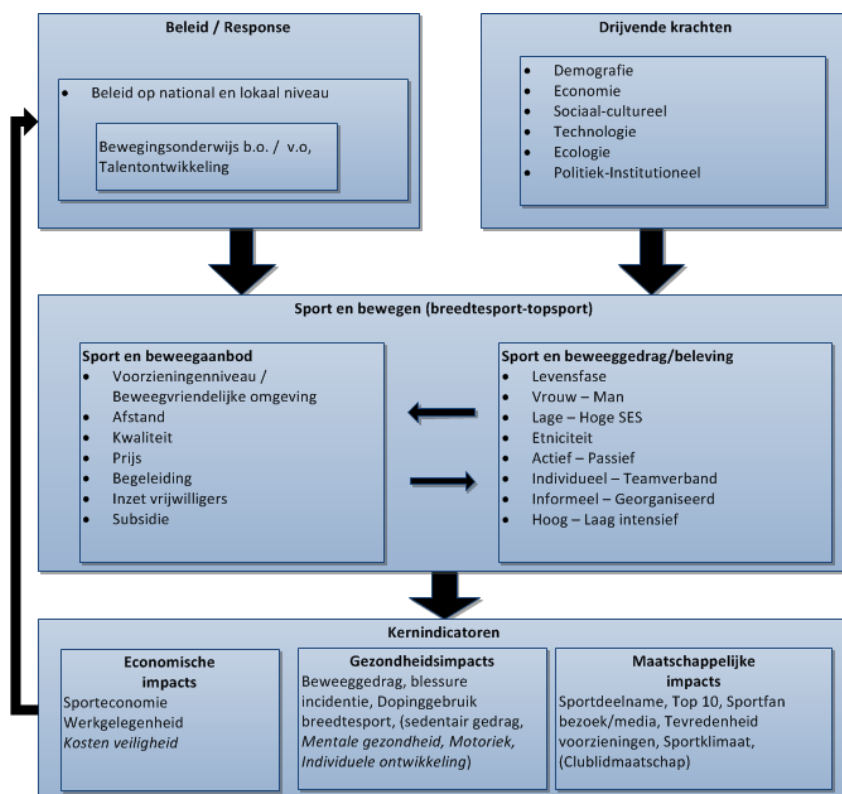
Het conceptueel model sport

In deze figuur zijn de belangrijkste facetten van sport en bewegen gepositioneerd. Naast de drijvende krachten, ingedeeld volgens de DESTEP, zijn er intermediaire variabelen weergegeven (Sport en bewegen (breedtesport-topsport)). Deze zijn onderverdeeld in het sport- en beweegaanbod en sport en beweeggedrag/beleving. Binnen deze onderverdeling zijn de belangrijkste dimensies onderscheiden die bepalend zijn voor het aanbod en gedrag. Daarnaast is er een cluster met kernindicatoren die de vertaling zijn naar de impacts aan de hand van de kernindicatoren. Deze zijn weer onderverdeeld in economische, gezondheids- en maatschappelijke impacts. De kernindicatoren bewegingsonderwijs p.o. / v.o. en talentontwikkeling zijn in de container Beleid geplaatst omdat deze veeleer de richtlijnen vanuit het beleid aangeven.

Dit conceptueel model heeft tot doel de redenering van mogelijke effecten van ontwikkelingen in drijvende krachten op de kernindicatoren te faciliteren en is dus niet bedoeld als ultieme representatie van alle facetten van sport en bewegen. Naast de kernindicatoren zijn ook nog andere impacts aangegeven die door de expertgroepen zijn genoemd.

Figuur 14 Conceptueel model

4.3 Stap 3: Drijvende krachten en trends

Toekomstverkennen dient inzicht te geven in de onzekerheden, de mogelijke impacts van deze onzekerheden en hoe beleidsmakers hiermee om kunnen gaan. Daartoe is het van belang om de belangrijkste toekomstige trends en ontwikkelingen, de drijvende krachten, in kaart te brengen en deze te relateren aan de uitkomstindicatoren die van belang zijn. Hierbij kan het gebruik van een conceptueel model behulpzaam zijn. Een conceptueel model beschrijft namelijk de belangrijkste facetten die centraal komen te staan in de toekomstverkenning en de relatie daartussen en helpt vaak als organiserend denkraam. Er bestaat (nog) geen conceptueel model dat gebruikt kan worden voor de STV. Daartoe is een conceptueel model ontwikkeld, waarin de belangrijkste facetten van sport en bewegen worden weergegeven (zie *Conceptueel model*).

Drijvende krachten

In het trendskenario hebben we de drijvende krachten in kaart gebracht en deze gerelateerd aan uitkomstindicatoren die van belang zijn in de sport: de kernindicatoren sport. De drijvende krachten zijn in kaart gebracht op basis van literatuuronderzoek de maatschappelijke ontwikkelingen en trends die van invloed zijn op sport en bewegen. Dit zijn ontwikkelingen waarop het sportbeleid geen invloed heeft en die zich relatief autonoom voordoen. Voor deze drijvende krachten hebben we, waar mogelijk, de ingeschatte onzekerheid en de mogelijke impact op de uitkomstindicatoren aangegeven. De drijvende krachten zijn in zes hoofdtypen gerubriceerd, bekend uit de DESTEP-indeling: demografische, economische, sociaal/culturele, technologische, ecologische en politiek/juridische factoren. De methode van DESTEP is voor sport een bruikbare classificatie om de belangrijkste ontwikkelingen te inventariseren. DESTEP wordt vaker toegepast in toekomstverkenningen, zoals in de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (RIVM, 2014), Tomorrow's healthy society (EC JRC, 2014) en Food 2030 (ING, 2012).

4.4 Stap 4: Inkadering tijd, ruimte en eenheid

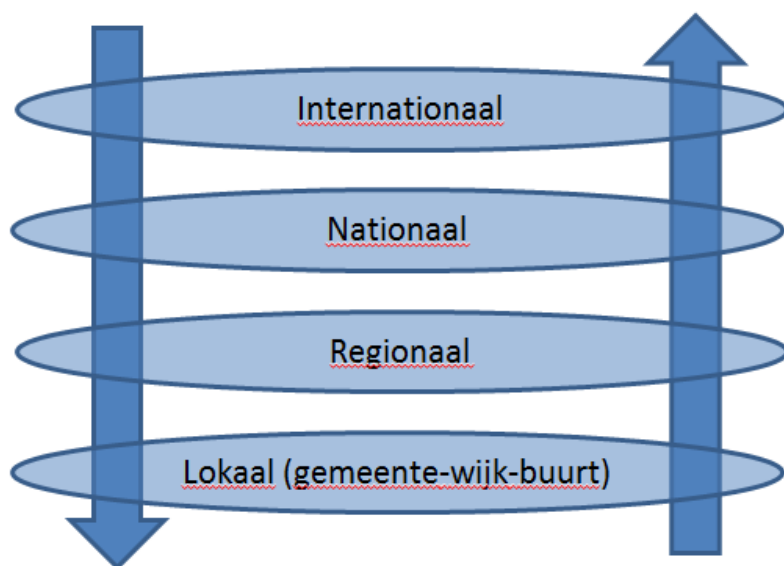
Hoe ver kijken we in de toekomst?

Dat is afhankelijk van een aantal overwegingen. Allereerst inhoudelijke: wat is de tijdshorizon die achter de centrale vraag ligt en die relevant is voor de te onderscheiden drijvende krachten? Wil je de effecten van een economische crisis centraal stellen dan is een korte termijn geschikter terwijl de effecten van technologische veranderingen of klimaatveranderingen wellicht een langere tijdshorizon vergen. Ook kunnen er praktische overwegingen een rol spelen, bijvoorbeeld als gevolg van beperkte (kwantitatieve) onderbouwing. Voor de STV is een tijdshorizon van 2030 gekozen. In deze periode zal de vergrijzing verder doorzetten en een grote toename van oudere ouderen (85+) laten zien. Het ligt ook wat verder in de toekomst om ruimte te geven voor nieuwe ontwikkelingen.

Schaalniveau's

Wat betreft ruimte of eenheid van analyse, lijken diverse schaalniveaus van belang te zijn. Allereerst zal het nationaal niveau belangrijk zijn. We willen bevindingen kunnen maken voor Nederland als geheel, al dan niet als aggregaat van kleinere ruimtelijk eenheden. Daarnaast vraagt het decentralisatieproces ook om inzichten op een kleiner schaalniveau. Het gemeenteniveau lijkt daarvoor een logische insteek alhoewel het niet haalbaar is om voor alle gemeenten een afzonderlijke toekomstverkenning te doen. Een tussenniveau bijvoorbeeld regionaal of archetypen van gemeente zou hiervoor een mogelijkheid kunnen zijn. In aanvulling op deze niveaus zijn er ook ontwikkelingen die zich meer op het internationale vlak voordeon (EU, klimaatveranderingen).

Figuur 15 Samenhang schaalniveaus

4.5 Stap 4 en 5: Scenario-opzet en -type

De scenario-opzet volgt in grote mate de VTV2014 waarin een trendscenario of business-as-usual is ontwikkeld om de belangrijkste opgave voor volksgezondheid te identificeren. Ook voor de STV worden er, middels een trendscenario, de belangrijkste (toekomstige) opgaven voor maatschappij en beleid in kaart gebracht. In een trendscenario worden de huidige trends naar de toekomst geprojecteerd waarbij verondersteld wordt dat er geen nieuw of geïntensiveerd beleid wordt geïmplementeerd. In het trendscenario zal een aantal toekomstige ontwikkelingen zichtbaar worden die als minder wenselijk worden gezien en waar met het inzetten van specifiek beleid een meer wenselijke toekomstige situatie wordt bereikt.

4.6 Stap 6: Instrumenten

Aanpak trendscenario's

Er bestaan geen simulatiemodellen waarmee het geheel (of zelfs een deel) van het conceptueel model kwantitatief beschreven kan worden. Hierdoor is het lastig om voor de kernindicatoren een integraal, consistent en plausibel toekomstbeeld te schetsen. Ook blijken er van slechts vier van de kernindicatoren (historische) data te zijn waardoor er niet of nauwelijks trends beschreven kunnen worden. Deze data-arme situatie maakt dat het ontwikkelen van een trendscenario vraagt om een meer kwalitatieve aanpak. In zo'n aanpak wordt er gebruik gemaakt van expertoordelen. De aanpak voor de STV is als volgt:

Deel A: Oordeel toekomstige ontwikkelingen

Deel B: Impact scoren

Deel C: Consistentie check

In deel A is er per cluster van kernindicatoren een werkgroep van experts geformeerd die een oordeel vormden over hoe de toekomstige ontwikkelingen van kernindicatoren zullen zijn, mede gegeven de meer kwantitatieve ontwikkelingen in drijvende krachten. Gevraagd is naar wat ontwikkelingen zouden zijn binnen het trendscenario. Hierbij was het doel niet om consensus te krijgen; ook uiteenlopende toekomstprojecties zijn hier mogelijk. In april, oktober en november van 2015 hebben RIVM en SCP voor de ontwikkeling van de trends naar de toekomst verschillende workshops georganiseerd met experts en stakeholders uit het veld van sport. Deelnemers zijn uitgenodigd op basis van hun kennis op de verschillende deelgebieden van de sport (bijvoorbeeld accommodaties, topsport of gezondheid).

4.7 Oordeel toekomstige ontwikkelingen

Op 21 april 2015 was de eerste van bovengenoemde workshops met 35 deelnemers. In oktober en november 2015 zijn nog eens acht workshops georganiseerd met in totaal 50 deelnemers. Deelnemers waren ingedeeld in werkgroepen naar de verschillende deelgebieden van de sport: sociaal, ruimte, economie etc.

In de bijlage *STV Projectteam, commissies, experts en stakeholders, paragraaf 4.4* staat een overzicht van alle deelnemers aan de werkgroepen. In groepen van ongeveer acht personen hebben we voor de bijbehorende kernindicatoren gediscussieerd over de trend naar de toekomst op basis van data van heden en verleden én drijvende krachten van sport en bewegen. De volgende vragen kwamen in deze workshops aan de orde: 'Hoe ontwikkelt de kernindicator zich in de toekomst? Welke factoren hebben invloed op die ontwikkeling? En in welke richting? En is dat eenduidig of is er onzekerheid over?'

De opdracht bij de vragen was voor alle deelnemers om de verwachtingen goed te onderbouwen vanuit het eigen expertisegebied. Tijdens de discussies kwamen de deelnemers vaak tot een gezamenlijke conclusie, ook al was consensus geen expliciet doel. In de meeste gevallen is volgend op de discussie één lijn naar de toekomst getekend, in sommige gevallen meerdere lijnen. De opbrengst van deze werkgroepen waren de getekende projecties naar de toekomst met de onderbouwing daarvan.

4.8 Impact scoren

In aanvulling op de exercitie van de werkgroepen is een wetenschappelijke adviescommissie van SCP, RIVM en het Mulier Instituut ingesteld om op systematische wijze te kijken naar het effect van de drijvende krachten op de kernindicatoren sport (deel B). Samen met het projectteam hebben zij daarvoor per kernindicator gekeken naar de drijvende krachten die daar mogelijk op van invloed zijn, naar de sterkte en richting van de impact (leidt het tot (sterke) stijging of daling). De argumentatie voor de impact is gescoord op een 5-puntsschaal (--, -, +/-, +, ++). De mate van *zekerheid* is terug te vinden in de indeling in 'zekere' en 'minder zekere' drijvende krachten. Het gaat in dit geval om de zekerheid dat de betreffende drijvende kracht ook daadwerkelijk in de genoemde richting zal doorzetten tot 2030. Ook is er gekeken naar mogelijke wisselwerking tussen de verschillende drijvende krachten: zijn ze steunend in dezelfde richting, of tegenwerkend?

4.9 Consistentiecheck

In deel C zijn alle afzonderlijke ontwikkelingen in kernindicatoren en de achterliggende drijvende krachten getoetst op consistentie. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een trendscenario voor alle kernindicatoren met argumentatie.

Auteur Hoofdstuk 4: Scenariobenadering Sport Toekomstverkenning

H.B.M. Hilderink (RIVM), 2016

3. De perspectieven - methode en verantwoording

Om inzicht te verschaffen in de wenselijke toekomst van sport hebben we samen met stakeholders vier perspectieven op sport geformuleerd. Aan de basis van de perspectieven ligt de input die is opgehaald tijdens twee workshops:

- Workshop 1 was op 8 maart 2016. In deze workshop hebben deelnemers 45 kernwaarden voor de sport geclusterd. Lees meer in startdocument of verslag van deze bijeenkomst.
- Workshop 2 was op 1 september 2016. In deze workshop zijn de perspectieven verfijnd en de bijbehorende streefbeelden, strategieën en actoren uitgewerkt. Lees meer in startdocument of verslag van deze bijeenkomst.

3.1 Wat zijn perspectieven?

Perspectieven zijn ideaaltypische toekomstbeelden, bedoeld om het denken over sport op te rekken en om discussies te verhelderen. In elk perspectief staat een specifieke opgave voor sport en bewegen centraal; andere opgaven zijn daaraan ondergeschikt. Daarmee zijn de perspectieven en de daaraan gekoppelde streefbeelden elk afzonderlijk eenzijdig en uitvergroet. Geen van de streefbeelden zal dan ook zelfstandig werkelijkheid worden. Samen geven de perspectieven de diversiteit weer in het denken over de toekomst van de sport.

3.2 Perspectieven gemaakt met stakeholders

De perspectieven zijn ontwikkeld met stakeholders uit het veld van sport, professionals van sportorganisaties, -bonden en -verenigingen, ambtenaren, buurtsportcoaches etc. (zie tabel 5: *deelnemers workshops in de pdf STV Projectteam, commissies en stakeholders*). Het gebruik van perspectieven vanuit verschillende stakeholders geeft een gedifferentieerder beeld van en daarmee meer kennis over de toekomst. Ook vergroot de betrokkenheid van stakeholders het draagvlak voor de toekomstverkenning en zorgt deze betrokkenheid voor aansluiting van de resultaten uit de Sport Toekomstverkenning goed aan laten sluiten bij lopende maatschappelijke discussies.

3.3 Van zeven brillen naar vier perspectieven

In het najaar van 2015 hebben we voor het trendscenario in zeven werkgroepen met experts de trends naar de toekomst bediscussieerd. Deze experts hebben we na afloop gevraagd welke uitdagingen richting 2040 zij zien voor de sport in brede zin. Dezelfde vraag hebben we aan workshopdeelnemers tijdens de Dag van het Sportonderzoek op 29 oktober 2015 gesteld. In totaal leverde dit een groslijst op met in totaal ruim 200 uitdagingen voor de sport.

Deze uitdagingen zijn door het projectteam samengevoegd tot 45 waarden van sport. Te denken valt aan waarden als 'spelplezier', 'gezondheid', 'competitie', 'sociale cohesie' en 'clubliefde'. Dit zijn allemaal antwoorden op de vraag waarom sport voor iemand belangrijk is. Dat antwoord is niet voor iedereen hetzelfde. Daarnaast zijn er ook nog mensen voor wie sport minder belangrijk is, en voor wie de nadelen overheersen. Denk aan overlast rond evenementen en sport-overkill in de media. Ook die waarden hebben we meegenomen.

Tijdens workshop 1 op 8 maart 2016 hebben de deelnemers kaartjes met daarop de 45 verschillende waarden op basis van overeenkomsten gesorteerd. Met behulp van een softwareprogramma (*Concept-Systems Global Max software*) is ter plekke een eerste snelle clustering gemaakt, de zogenaamde zeven "brillen op sport":

1. Verenigingsleven (o.a. clubliefde, samen sporten)
2. Intrinsieke waarde van sport (o.a. ontspanning, spelplezier)
3. Autonoom sporten (o.a. eigen regels, zelf regelen)
4. Economie van sport (o.a. sportartikelen, sportindustrie)
5. Topsport (o.a. medailles winnen, nationale trots)
6. Gezondheid (o.a. bewegen, fitheid)
7. (In)tolerantie ten opzichte van sport (o.a. overlast)

Op grond van opbrengst van de workshop 1 hebben we met het projectteam met een tweede clusteranalyse gekeken of we het aantal clusters nog verder zouden kunnen terugbrengen. De reden daarvoor is te zoeken naar een maximaal contrast tussen perspectieven en maximale consistentie erbinnen. Hierbij hebben we ons laten inspireren door andere toekomstverkenningen zoals de Volksgezondheid Toekomstverkenning 2014 (VTV), de Natuurverkenning 2010-2040 en de Monitor Duurzaam Nederland van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

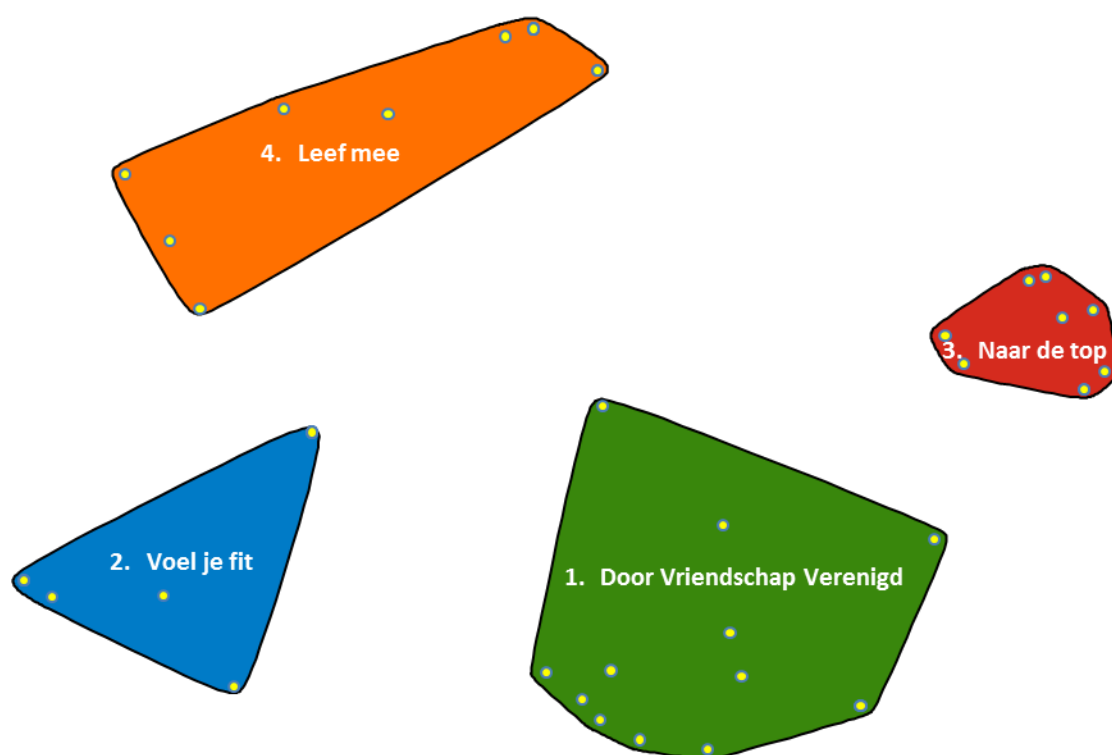
Tijdens deze tweede clustering bleek de 'Topsport' ook bij nadere clustering een apart perspectief te blijven. Datzelfde geldt voor de 'Economie van sport', die vooral bleek samen te hangen met het kijken naar sport en de beleving eromheen. 'Gezondheid' clusterde samen met aspecten als autonomie en ontspanning. 'Verenigingsleven' ging samen met aspecten als spelplezier en sportiviteit. Elk van deze perspectieven gaat over samenhangende ideeën over de toekomst van de sport. "(In)tolerantie ten opzichte van sport" (o.a. overlast) is verdeeld over de vier clusters. In ieder van de vier clusters zijn de negatieve kanten van sport terug te vinden.

De uiteindelijke clusteroplossing is ontstaan na zeven iteraties en heeft een stressfactor van 0.2661. Dat betekent dat er na zeven aanpassingen in het model een conceptmap ontstaat die een behoorlijk goede weergave is van de manier waarop de deelnemers aan de workshop over het begrip sport conceptualiseren (stressfactor tussen 0.155 en 0.352; (zie *figuur 16*). In *tabel 1* is te zien hoe de kaartjes met daarop de 45 verschillende waarden zijn verdeeld over de vier clusters.

De tweede clustering resulteerde in vier clusters: de perspectieven op sport. Als projectteam hebben we elk perspectief een aansprekende naam gegeven:

- Door Vriendschap Verenigd (DVV)
- Voel je fit
- Naar de top
- Leef mee

Figuur 16 Uitkomst van de tweede clusteranalyse, vier clusters met bijbehorende namen

Tabel 1 Verdeling van de 45 kaartjes met waarden over de vier perspectieven

Cluster	Statement
1. Door vriendschap verenigd (DVV)	
1	6. Clubliefde
2	8. Culturen en mensen verbinden
3	16. Identiteit
4	17. Iedereen mag meedoen
5	18. Integriteit
6	21. Lekker sporten
7	25. Omgangsvormen
8	28. Samen sporten
9	30. Sociale cohesie
10	31. Spelplezier
11	32. Spelregels
12	34. Sportiviteit
13	38. Verenigingsleven
14	44. Vrijwilligerswerk
2. Voel je fit	
1	3. Bewegen
2	4. Blessurepreventie
3	11. Fitheid
4	15. Gezondheid
5	23. Minder overgewicht
6	27. Ontspanning
7	45. Zelf regelen
8	9. Eigen regels
9	12. Flexibiliteit
10	2. Autonomie
3. Naar de top	
1	7. Competitie
2	19. Jezelf verbeteren
3	22. Medailles winnen
4	24. Nationale trots
5	29. Samenspel en tactiek
6	35. Talent-ontwikkeling
7	36. Techniek en (bal-) beheersing
8	37. Uitblinken
9	41. Voorbeeldfunctie

Tabel 1 Verdeling van de 45 kaartjes met waarden over de vier perspectieven (vervolg)	
Cluster	Statement
4. Leef mee	
1	1. Aandacht voor andere onderwerpen in de media
2	5. City marketing via sportevenementen
3	10. Evenementen bezoeken
4	13. Geen last van sport- evenementen
5	14. Geen overlast door sporters
6	20. Kijken naar sport of sport volgen
7	26. Omzet sportartikelen
8	33. Sportindustrie
9	39. Verkoop sport-gadgets
10	40. Voldoende geld en ruimte voor cultuur en natuur
11	42. Welvaart door sport
12	43. Vrij zijn om niet te sporten

3.4 Aanscherpen en uitwerken van perspectieven in workshop 2

Voor workshop 2 op 1 september hadden we twee doelen. Het eerste doel was om met de stakeholders de perspectieven aan te scherpen. De vragen die door de deelnemers zijn behandeld waren: zijn de perspectieven consistent, wat zijn de sterke en zwakke punten, wat mis je en waar wringt het?

Het tweede doel was om de perspectieven uit te breiden met een concreet streefbeeld voor 2040 (een eenzijdig en rooskleurig toekomstbeeld), een strategie hoe bij het streefbeeld te komen en het benoemen van belangrijke actoren, en winnaars en verliezers per perspectief. Input voor streefbeelden, strategieën en actoren is opgehaald met behulp van backcasting. Voor ieder perspectief hebben de deelnemers concrete doelen geformuleerd voor 2040.

Vervolgens hebben zij tussenresultaten benoemd voor 2025 en daarna acties van actoren die nu ingezet moeten worden om de tussenresultaten in 2025 en de doelen in 2040 te behalen. De resultaten van workshop 2 zijn terug te zien in de streefbeelden, de strategieën en de actoren van de perspectieven.

4. Kansen en keuzes - methode en verantwoording

De resultaten in dit hoofdstuk zijn in samenwerking met 42 experts tot stand gekomen. In vier bijeenkomsten scoorden zij het effect van de strategieën van de vier perspectieven op drie (kern)indicatoren horende bij de opgave van een van de perspectieven. Bijvoorbeeld: wat is het effect van de strategie behorend bij Naar de top op het percentage Nederlanders dat lid is van een sportvereniging (een van de indicatoren van de opgave 'sociale cohesie en verenigingsleven')? Heeft dit een positief effect, een negatief effect of wellicht geen effect ten opzichte van de trend in de toekomst voor clublidmaatschap bij gelijkblijvend beleid? De uitkomsten van deze expertsessies zijn samengevat in onderstaande *tabel 2*.

Tijdens de vier expertsessies stonden de vier expertisevelden samenhangend met de opgave centraal:

- sociale cohesie en het verenigingsleven (DVV) op 16 januari 2017
- sport, gezondheid en autonomie (Voel je fit) op 17 januari 2017
- beleving en collectieve identiteit (Leef mee) op 26 januari 2017
- winnen en presteren (Naar de top) op 27 januari 2017

Aan iedere expertsessies namen ongeveer 10 experts op het gebied van de te bespreken (kern)indicatoren deel, in totaal 42 experts (zie Deelnemers Expertsessies in STV Projectteam, commissies en stakeholders).

3.1 (Kern)indicatoren per opgave voor sport en bewegen

In iedere expertsessie is verkend of perspectieven met elkaar botsen of samengaan aan de hand van steeds drie (kern)indicatoren, passend bij de opgave die tijdens de sessie centraal stond. Waar mogelijk, is gebruikt gemaakt van de kernindicatoren sport en bewegen. Maar er zijn ook enkele 'nieuwe' indicatoren samengesteld om het botsen/samengaan van de perspectieven te kunnen meten (zie *paragraaf 3.8* en verder voor een overzicht van alle (kern)indicatoren per opgave).

De experts hebben van iedere indicator van te voren informatie ontvangen, over trends in verleden en toekomst en de ontwikkelingen die van invloed zijn op sport in de toekomst (Visser et al., 2015). Deze informatie diende als input voor de expertsessie om te kunnen beoordelen hoe deze indicator zich in de toekomst zal ontwikkelen ten opzichte van de verwachte ontwikkeling zoals die naar voren kwam in het eerder gepubliceerde trendscenario (zie *paragraaf 3.8* en verder voor een overzicht van alle (kern)indicatoren per opgave).

3.2 De stoplichttabel – resultaat van de expertsessies

De resultaten van deze expertsessies staan in de stoplichttabel (zie *tabel 2*). Per expertsessies vulden we een rij in de stoplichttabel. De tabel zelf is het handigste te lezen van boven naar onder. Boven een kolom staat het betreffende perspectief: in de kolom vind je de effecten op de andere perspectieven. Wanneer een strategie positief uitwerkt op de opgave van een ander perspectief, kleurt die cel groen. We spreken dan van een kans: hier zijn zinvolle verbindingen en coalities te maken.

Een perspectief kan op vier manieren uitwerken op een set van indicatoren: verbeterd (donkergroene driehoek in de tabel), licht verbeterd (lichtgroene cirkel), gelijk (geel vierkant) of verslechterd (oranje driehoek). Elke cel in de tabel staat dus voor de confrontatie van twee perspectieven. Daarbij kan het voorkomen dat een perspectief positief uitwerkt op een tweede perspectief, maar dat het effect andersom juist negatief is.

Uit de tabel wordt duidelijk welke perspectieven over de hele linie makkelijker lijken samen te gaan, en tussen welke perspectieven een grotere kans is op botsingen of dilemma's. Elke cel in de tabel staat voor een confrontatie van twee perspectieven. Per cel geven we een samenvatting van de discussie tussen de experts. Deze beschrijvingen vormen de onderbouwing van de stoplichttabel en geven voor de workshop aan waar mogelijke kansen liggen en keuzes gemaakt moeten worden.

Tabel 2 Samenvatting resultaat expertsessies

Perspectief	Door Vriendschap Verenigd	Voel je fit	Naar de top	Leef mee
Iconen				
Sociale cohesie en verenigingsleven				
Gezondheid en autonomie				
Presteren en winnen				
Beleven en collectieve identiteit				

= verslechtert

= blijft gelijk

= verbetert licht

= verbetert

De indicatoren waren per perspectief zo gekozen dat beleid vanuit dat perspectief een positief effect heeft op deze indicatoren. Dat is tijdens de expertsessies getoetst voor alle perspectieven. Daarbij bleek dat voor alle perspectieven te gelden: dit is de groene diagonaal in de stoplichttabel. Hieronder staat deze 'groene diagonaal' per cel uitgewerkt.

3.3 Door vriendschap verenigd → Sociale cohesie en verenigingsleven

Sportbeleid dat zich inzet op Door Vriendschap verenigd heeft een sterk positief effect op sociale cohesie en het verenigingsleven. Ervan uitgaande dat de vereniging van de toekomst zich heeft vernieuwd, is de verwachting dat het clublidmaatschap en het aandeel vitale verenigingen relatief zal stijgen ten opzichte van de verwachte dalende trend. Mensen willen zich verbonden voelen, en een vereniging die voor iedereen toegankelijk is en waar sport- en andersoortige activiteiten aangeboden worden, biedt die mogelijkheid.

Een kanttekening hierbij is wel dat een van de kenmerken van verenigingen het samenzijn met gelijkgestemden is. De vraag is in hoeverre de diversifiëring van het ledenbestand van een moderne vereniging in de praktijk ook echt opgaat. De overheid zal meer investeren in maatschappelijk actieve en goed functionerende verenigingen dan in verenigingen die dat niet zijn. Waar het clublidmaatschap en het aandeel vitale verenigingen zal toenemen, blijft het aandeel Nederlanders dat vrijwilligerswerk op de sportvereniging verricht naar verwachting gelijk. Enerzijds zal de geprofessionaliseerde vereniging steeds beter nieuwe vrijwilligers aan kunnen trekken, anderzijds is er de druk vanuit de maatschappij op de inzet van vrijwilligers eveneens groot (denk aan mantelzorg). Het vrijwilligerswerk zal in de toekomst waarschijnlijk flexibeler ingevuld worden met korter durende klussen en meer toegespitst naar de belangstelling van de vrijwilliger.

3.4 Voel je fit → Sport, gezondheid en autonomie

Sportbeleid vanuit Voel je fit, dus waarbij gezondheid en autonomie voorop staan, zal sterk inzetten op vormen van beweegstimulering en de promotie van beweegmogelijkheden in de omgeving. Door dit beleid, gedragen door overheid, de zorgverzekering en de woon-, werk- en schoolomgeving, zullen meer mensen aan de combinorm voldoen. Als bovendien het belang van fitheid door de brede samenleving gedragen wordt, zal het merendeel van de samenleving actiever worden. Echter zal het effect naar verwachting lager zijn in de groepen met een lage sociaaleconomische status en in de groepen mensen die niet meer willen of kunnen bewegen. Een omgeving die jong en oud stimuleert tot bewegen speelt dan een belangrijke rol in het creëren van gezonde en vitale burgers. Bij het beweegvriendelijk inrichten van de openbare ruimte is nog veel winst te halen. De buitenruimte is immers, in potentie, de grootste sport- en beweegruimte van Nederland. Er zijn tal van mogelijkheden, die vooralsnog onbenut blijven: bredere stoepen, autoluwe zones, voetgangersgebieden, enz. Scholen en gemeenten zullen in dit perspectief vooral inzetten op meer bewegen en sporten op en na school. Meer bewegingsonderwijs past daar goed bij, net als lerend bewegen en bewegend leren. Maar het is de vraag of het aantal uren bewegingsonderwijs zal toenemen wanneer het sportbeleid zich focust op gezondheid en autonomie. Zeker zullen ouders om meer bewegen op school vragen als bewegen de sociale norm wordt en zal de schoolinspectie erop toezien. Echter blijven scholen afhankelijk voor de uitvoering van voldoende financiering en hebben zij veel andere relevante vakken.

3.5 Naar de top → Presteren en winnen

Beleid dat inzet op Naar de top heeft, volgens de experts van de sessie presteren en winnen, positieve gevolgen voor de uitgaven aan topsport, talentontwikkeling en de plaats van Nederland op de medaillespiegels. Door experts werd opgemerkt dat Nederland het momenteel al erg goed doet en dat het daardoor lastig is om de positie van Nederland op de medaillespiegels nog aanzienlijk te verbeteren, mede ook dankzij de toenemende concurrentie vanuit andere landen.

3.6 Leef mee → Beleven en collectieve identiteit

Als het perspectief Leef mee voorop staan in het sportbeleid, dan betekent dit dat er stevig ingezet zal worden op het organiseren van sportevenementen. Hierdoor zal het aantal evenementen, en daarmee ook de mogelijkheden voor sportbezoek, fors toenemen. Dit heeft weer een stuwend effect op de bezoekerscijfers. Ook de keuze aan evenementen zal breder worden. Er is echter ook een verzadigingspunt: mensen kunnen niet oneindig naar evenementen gaan. Hogere bezoekerscijfers voor evenementen hebben ook een opdrijvend effect op de uitgaven van het publiek. Beleving is immers waardevol, daar willen mensen ook voor betalen. De prijs voor evenementenbezoek zal dan waarschijnlijk omhoog gaan en er zal ook meer worden uitgegeven aan randzaken zoals merchandise en overnachtingen. Vooral incidentele evenementen hebben een relatief hoog bestedingspatroon. Ook de mogelijkheden voor het volgen van sport via media zullen in dit perspectief sterk toenemen. Gezien de laagdrempeligheid van vooral sociale media zal dit leiden tot een stijging, zowel thuis, maar ook via apps/*communities* en tijdens het bezoeken van evenementen.

Voor de verdere behandeling van de kansen en keuzes in de workshop hebben we de beschrijving van de expertoordelen gegroepeerd:

- A. De perspectieven Naar de top en Door Vriendschap Verenigd (DVV) gaan volgens de experts niet vanzelf samen.
- B. Het perspectief Door Vriendschap Verenigd (DVV) leidt volgens de experts mogelijk tot effecten die voor de perspectieven Voel je fit en Leef mee wenselijk zijn. Andersom lijkt dat effect minder wenselijk.
- C. De perspectieven Naar de top en Voel je fit gaan volgens de experts niet helemaal vanzelf samen.
- D. Het perspectief Voel je fit leidt volgens de experts mogelijk tot effecten die voor de perspectieven Door Vriendschap Verenigd (DVV) en Leef mee onwenselijk zijn.
- E. De perspectieven Naar de top en Leef mee zouden elkaar volgens de experts mogelijk kunnen versterken.

3.7 Workshop kansen en keuzes

Het doel van de workshop op 14 maart was om samen met stakeholders de uitkomsten van de expertsessies te vertalen in concrete kansen en keuzes voor de sport in Nederland. Dit deden we aan de hand van 15 onderstaande vragen, die zijn gegroepeerd aan de hand van bovenstaande punten A t/m E. Hoe kunnen we de kansen verzilveren? Hoe gaan we het beste om met de dilemma's?

- A. De perspectieven Naar de top en Door Vriendschap Verenigd gaan volgens de experts niet goed samen. Er lijkt sprake van dilemma's tussen topsport en verenigingsleven, tussen winnen en meedoen, tussen winnaarsmentaliteit en integriteit en tussen selectie- en recreatie-teams.
1. Als winnen het hoogste doel is, kan dat onbedoeld leiden tot excessen zoals vals spelen, het expres blesseren van tegenstanders en dopinggebruik. Hoe bevorder je in de topsport integriteit en fair play?
  2. Binnen de begroting van de meeste amateurverenigingen (en bonden) gaat een groot deel van de contributie van de recreatiesporters naar de begeleiding van de selectiespelers. Recreatiespelers krijgen ondertussen minder uren training, van mindere kwaliteit. Ouders morren. Hoe ga je daar als clubbestuur mee om?
  3. Talentontwikkeling vraagt om vroege selectie van jonge talenten bij amateurverenigingen, die in die leeftijdsgroep vaak vooral bezig zijn met teambuilding, een veilige omgeving en sociale cohesie. Hoe krijg je als bond dan toch de jonge talentjes in beeld?
- B. Het perspectief Door Vriendschap Verenigd leidt volgens de experts mogelijk tot effecten die voor de perspectieven Voel je fit en Leef mee wenselijk zijn. Concreet: een actief lidmaatschap van een moderne sportvereniging heeft mogelijk een positieve invloed op gezondheid en autonomie én op de beleving van sportwedstrijden. Andersom lijkt dat effect minder wenselijk. Concreet: leden die de nadruk leggen op autonomie, gezondheid en beleving zijn minder geneigd om een structurele vrijwilligerstaak op zich te nemen.
4. Hoe zou de sportvereniging van de toekomst eruit moeten zien om gezondheid, autonomie en beleving te bevorderen?
  5. Het aantal sportvrijwilligers neemt af. Moderne leden van sportverenigingen zijn gehecht aan hun vrijheid en willen geen structurele taak als vrijwilliger: ze gedragen zich soms als passanten of consumenten. Hoe bind je dit soort leden toch aan je vereniging?
  6. Verenigingen organiseren soms zelf ook evenementen, of hun leden bezoeken samen evenementen. Is het mogelijk om leden op die manier te binden aan de vereniging?

- C. De perspectieven Naar de top en Voel je fit gaan volgens de experts niet helemaal vanzelf samen. Ze lijken elkaar soms in de weg te zitten. Zo passen autonomie en vrijblijvendheid niet als vanzelf in het topsportklimaat, en is topsport niet altijd even gezond.
7. Topsporters willen het maximale uit hun presteren halen. Om dat doel te bereiken, kunnen ze te ver gaan, waardoor overtraining of blessures kunnen ontstaan. Welke kansen zijn er om ook topsporters fit en gezond te houden?
  8. De traditionele topsport-cultuur en -organisatie bieden nog weinig ruimte aan eigenwijze topsporters die het op hun eigen manier willen doen. Hoe verander je dat?
  9. Sporters die geen lid zijn van een sportvereniging of sportbond hebben nog vrijwel geen stem in het topsportbeleid. Hoe geef je dat vorm?
- D. Het perspectief Voel je fit leidt volgens de experts mogelijk tot effecten die voor de andere perspectieven Door Vriendschap Verenigd (DVV) en Leef mee onwenselijk zijn. In grote lijnen lijkt er een spanning tussen enerzijds gezond en flexibel en collectief en beleving.
10. Regelmatig matig intensief bewegen is gezonder dan sporten. Hoe verleid je mensen die zich gezond willen voelen om lid te worden van een sportvereniging?
  11. Veel mensen sporten en bewegen tegenwoordig graag in adhoc netwerken. Wat kunnen traditionele sportverenigingen leren van deze moderne sport-netwerken?
  12. Het beleven van sportevenementen, live of thuis, gebeurt meestal passief en zittend. Ongezonder, dus. Hoe kan bewegen/sporten op een goed manier ingebouwd worden in de beleving van evenementen?
- E. De perspectieven Naar de top en Leef mee kunnen elkaar mogelijk versterken. Meer aandacht voor beleving en evenementen leidt tot meer aandacht voor topsport; meer investeringen in topsport vertalen zich soms in grotere toeschouwersaantallen, maar niet altijd.
13. Niet alle topsportwedstrijden zijn even mediageniek. Denk aan de 10.000 meter schaatsen. Hoe zet je de toeschouwer toch op het puntje van zijn stoel?
  14. Veel fans spelen zelf games, of volgen hoe anderen games spelen. Dat is ook een vorm van sportbeleving. Eredivisieclubs nemen top-gamers (E-sporters) in dienst. Hoe kunnen gamen en topsport elkaar nog meer versterken?
  15. Toeschouwers leven graag mee met de persoon achter de bekende topsporters. Hoe kunnen topsporters hun fans nog beter meenemen in hun succes?

De input van de deelnemers van de workshop op 14 maart is gebruikt in de voorbeelden uit de praktijk hierboven onder: Kansen en keuzes.

3.8 (Kern)indicatoren van meedoen, sociale cohesie en verenigingsleven

In het perspectief Door Vriendschap Verenigd staan meedoen, verenigingsleven en sociale cohesie centraal. Het kwantificeren en meten van deze opgave is nodig om de Kansen en Keuzes te bepalen. Voor het kwantificeren van deze opgave is gebruik gemaakt van de volgende drie (kern)indicatoren (zie ook paragraaf 2.1):

1. Clublidmaatschap
2. Vrijwilligerswerk in de sport
3. Vitaliteit sportverenigingen

1. Clublidmaatschap (kernindicator)

Het aandeel Nederlanders van 6 jaar en ouder dat lid is van een sportvereniging. In 2014 was 31% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder lid van een sportvereniging.

Clublidmaatschap zal de komende jaren afnemen. Lidmaatschap van een sportclub is een van de vormen om een sport te beoefenen. Deze daling is vooral zichtbaar bij mensen tussen de 40 en de 70. Bij kinderen tot 10 jaar is wel een stijging te zien in sportlidmaatschap. Er van uitgaande dat de daling in de toekomst doorzet en daarbij rekening houden met toekomstige veranderingen in de bevolkingsopbouw, zal het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging dalen van 31% in 2014 naar 19% in 2030.

2. Vrijwilligerswerk in de sport (kernindicator)

Het aandeel van de Nederlanders van 12 jaar en ouder dat maandelijks of vaker als vrijwilliger in de sport actief is. Ruim een op de tien Nederlanders (12%) van 12 jaar en ouder was in 2014 maandelijks of vaker actief als vrijwilliger in de sport.

Het aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet zal de komende jaren gelijk blijven of licht dalen. Dit heeft vooral te maken met demografische ontwikkelingen, individualisering, het toenemende belang van flexibiliteit onder potentiële vrijwilligers en de vraag naar vrijwilligers op andere gebieden.

3. *Vitaliteit sportverenigingen*

Het aandeel verenigingen dat zowel voldoende of goed scoort op zowel de matrix voor organisatiekracht als op de matrix voor de maatschappelijke functie. Uit de vitaliteitsindex blijkt dat ongeveer één op de vijf sportverenigingen in Nederland een vitale vereniging is. Dit betekent dat deze verenigingen zowel voldoende of goed scoren op de matrix voor organisatiekracht als voldoende of goed scoren op de matrix voor de maatschappelijke functie.

* Deze indicator is niet uitgewerkt in het trendscenario. Er is dus geen verwachte trend beschikbaar. Tijdens de expertsessie hebben de experts verondersteld dat de verwachte trend naar de toekomst ongeveer gelijk blijft.

Commentaar experts op indicatoren

De indicator 'Vitale vereniging' leverde discussie tijdens de expertsessie vanwege de definitie. Een vitale vereniging is een "aandeel van" het totaal aan verenigingen. Interessanter zou het zijn om het aantal leden van 'vitale verenigingen' te meten. Maar daar is op dit moment nog geen indicator voor.

3.9 (Kern)indicatoren van sport, gezondheid en autonomie

In het perspectief Voel je fit staat gezondheid bevorderen door te bewegen centraal. Het kwantificeren en meten van deze opgave is nodig om de Kansen en Keuzes te bepalen. Voor het kwantificeren van deze opgave is gebruik gemaakt van de volgende drie (kern)indicatoren:

1. Voldoende beweging
2. Bewegingsonderwijs
3. Beweegvriendelijke omgeving

1. Voldoende beweging (combinorm, kernindicator)

Ongeveer 57% van de Nederlandse bevolking voldeed in 2015 aan de combinorm (de optelsom van de NNGB en de fitnorm). Iemand voldoet aan de combinorm wanneer hij/zij aan tenminste aan één van de beide normen voldoet.

In 2015 voldeed 57 procent van de Nederlanders van 12 jaar en ouder aan de combinorm. Daarbij zijn grote verschillen in leeftijdsgroepen. Van de 12-17-jarigen voldoet 28,2% aan de combinorm, terwijl onder personen van 18-54 jaar en 55-plus 53,0% respectievelijk 73,3% normactief is volgens deze combinorm. In het afgelopen decennium is er een lichte stijging in het percentage van de bevolking dat voldoet aan de combinorm.

Bij gelijkblijvend beleid zal het aandeel van de bevolking dat voldoende sport/beweegt gelijk blijven. Tot 2030 zijn mensen net zo lichamelijk actief als nu. Dit heeft vooral te maken met demografische en technologische ontwikkelingen zoals vergrijzing, een afname van woon-werkverkeer en het spelen van games.

2. Bewegingsonderwijs (kernindicator)

Het gemiddeld aantal minuten bewegingsonderwijs in het primair en voortgezet onderwijs. In het primair onderwijs varieert de omvang van lestijd voor bewegingsonderwijs naar groep en in het voortgezet onderwijs naar onderwijstype en leerjaar.

Tussen 2007 en 2013 is het aantal uren bewegingsonderwijs in het primair onderwijs licht afgenomen en in het voortgezet onderwijs ongeveer gelijk gebleven (OBiN, 2007; OBiN, 2013).

Het aantal uren bewegingsonderwijs in het primair onderwijs zal gelijk blijven of licht stijgen. Het aantal uren bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs zal gelijk blijven. Voor primair en voortgezet onderwijs samen verwachten we dat het ongeveer gelijk blijft.

3. *Beweegvriendelijke omgeving (kernindicator)*

In welke mate biedt de woonomgeving mogelijkheden voor allerlei vormen van sporten en bewegen? Het gaat hierbij om publieke sportaccommodaties, sport- en speelplekken, sport- en speelruimtes, routes, buitengebied en de nabijheid van voorzieningen. In 2015 is de kernindicator Beweegvriendelijke omgeving voor het eerst bepaald en bedraagt voor heel Nederland 2,56 per 10.000 inwoners.

Dankzij verschillende demografische, technologische, politieke en sociaal-culturele ontwikkelingen zal de omgeving tussen nu en 2040, bij gelijkblijvend beleid, iets beweegvriendelijker worden.

Commentaar experts op indicatoren

De kernindicator bewegingsonderwijs bleek tijdens de expertsessies niet (helemaal) geschikt om tot een goede meting te komen. De experts waren van mening dat er al heel lang wordt gediscussieerd over het aantal uren bewegingsonderwijs, maar dat er niets verandert: er lijkt sprake van 'beleidsresistentie', samenhangend met de vrijheid van onderwijs. Het aantal uren is voor geen enkel vak verplicht door de overheid, dus ook bewegen niet. Om die reden hebben we deze indicator slechts voor de helft laten meetellen in de uiteindelijke stoplichttabel.

3.10 (Kern)indicatoren van winnen en presteren

In het perspectief Naar de top staan talenten ontwikkelen, presteren en prijzen winnen centraal. Het kwantificeren en meten van deze opgave is nodig om de Kansen en Keuzes te bepalen. Voor het kwantificeren van deze opgave is gebruik gemaakt van de volgende drie (kern)indicatoren:

1. Internationale medaillespiegel
2. Internationale medaillespiegel junioren
3. Topsportuitgaven

1. Internationale medaillespiegel (kernindicator)

De Internationale medaillespiegel geeft aan welke plaats Nederland op 1 januari van ieder jaar inneemt in het wereldwijde klassement van gewonnen medailles op Olympische en Paralympische Spelen en in Olympische disciplines op wereldkampioenschappen hebben gewonnen.

Op 1 januari 2016 stond Nederland op de 7e plaats van de internationale medaillespiegel voor Olympische sporten. Als het gaat om gewonnen medailles voor Paralympische sporten dan staat Nederland op de 10e plaats.

Als het beleid gelijk blijft, is de verwachting - doordat Nederland op het gebied van economische groei en bevolkingsgroei achterblijft bij de concurrentie dat de positie van Nederland op de Olympische en Paralympische medaillespiegel zal dalen.

2. Internationale medaillespiegel junioren (kernindicator)

Talentontwikkeling wordt gemeten op basis van de plek die Nederland inneemt internationale medaillespiegel van Olympische sporten tijdens Wereld Junior Kampioenschappen (WJK's) en Europese Junior Kampioenschappen (EJK's).

Op 1 januari 2016 stond Nederland op de 13e plaats op de internationale medaillespiegel voor Olympische sporten.

Het niveau van talentontwikkeling zal tot 2030 gelijk blijven. Nederland heeft internationaal gezien een sterk ontwikkelde methodiek van talentherkenning en -ontwikkeling. Mede ingegeven door onze cultuur van sporten op vroege leeftijd bij een van de vele verenigingen maakt dat sportief talent relatief eenvoudig is te herkennen. De compactheid van Nederland, gecombineerd met de dichte organisatiegraad van sportverenigingen, is internationaal gezien onze kracht.

* In de expertsessies bleek dat de kernindicatoren internationale medaillespiegel volwassenen en junioren lastige indicatoren zijn, omdat ze moeilijk te volgen zijn door de tijd vanwege de afhankelijkheid van evenementen. Bovendien lijken ze veel op elkaar, hoewel de medaillespiegel junioren meer ingestoken wordt vanuit de talentontwikkeling.

3. Topsportuitgaven

De collectieve uitgaven aan topsport (publieke middelen van het ministerie van VWS, de semipublieke middelen van de Lotto, en de uitgaven voor het Fonds voor de Topsporter (Ondersteunende financiering voor topsporters voor de kosten van het levensonderhoud en fulltime beoefening van topsport)). Andere uitgaven aan topsport door bijvoorbeeld sponsors zijn niet in dit bedrag verwerkt.

De wereldwijde wedloop om een zo groot mogelijke medailleoogst op de Spelen vraagt om toenemende financiële uitgaven aan topsport. Op basis van beschikbare gegevens volgen we dit vanuit de collectieve uitgaven aan topsport. De totale topsportuitgaven zijn in de periode 1997-2016 meer dan verdubbeld. Zo stegen de topsportuitgaven van 20 miljoen in 1997 naar 50 miljoen in 2016 (van Bottenburg et al. 2016).

* Deze indicator is niet uitgewerkt in het trendscenario. Er is dus geen verwachte trend beschikbaar. Tijdens de expertsessie hebben de experts verondersteld dat de verwachte trend naar de toekomst gelijkblijvend of licht stijgend is.

Commentaar experts op indicatoren

Experts van de sessie presteren en winnen vonden de indicator topsportuitgaven een kunstmatige indicator, omdat publiek en privaat uit elkaar zijn gehaald. Tijdens de eerste ronde scoren was het voor de experts onduidelijk of het ook om private geldstromen, sponsoring, bedrijfsleven ging. Oorzaak en gevolg gaan al snel door elkaar heen lopen: om het perspectief Naar de top waar te maken heb je ook privaat geld nodig om in de topsport te investeren.

3.11 (Kern)indicatoren van beleving en collectieve identiteit

In het perspectief Leef mee staat meeleven met onze sporters en de beleving van sportevenementen centraal. Het kwantificeren en meten van deze opgave is nodig om de Kansen en Keuzes te bepalen. Voor het kwantificeren van deze opgave is gebruik gemaakt van de volgende drie (kern)indicatoren (zie ook paragraaf 2.4):

1. Sportbezoek
2. Uitgaven bezoekers aan evenementen
3. Sport volgen via media

1. Sportbezoek (kernindicator)

Het aandeel Nederlanders van 12 jaar en ouder dat maandelijks of vaker een sportwedstrijd of -evenement bezoekt. De indicator meet zowel het bezoek van professionele (topsport)evenementen als de bezoeken 'langs de lijn' van wedstrijden bij de eigen club van bijvoorbeeld zoon of dochter. Het perspectief Leef mee richt zich vooral op de eerstgenoemde professionele breedte- of topsportevenementen en niet zozeer op het bezoek van wedstrijden van zoon en dochter. Redenen om toch te werken met deze indicator is de beschikbaarheid van data uit bestaand onderzoek en het feit dat deze indicator een kernindicator is.

In 2014 bezocht 20% van de Nederlanders van 12 jaar en ouder maandelijks of vaker een sportwedstrijd of sportevenement. Het bezoeken van sportevenementen is populair in Nederland. Jaarlijks vinden er in Nederland, buiten de reguliere competities om, circa 600 sportevenementen plaats. De verwachting is dat het bezoek aan sportevenementen bij gelijkblijvend beleid zal toenemen tot 2030.

2. Uitgaven bezoekers

De gemiddelde uitgaven van bezoekers aan sportevenementen in euro's, gebaseerd op het continu vrijetijdsonderzoek (CVTO) (Hover et al. 2014). Volgens het continu vrijetijdsonderzoek (CVTO) bedroegen de gemiddelde uitgaven per persoon ruim dertien euro per bezoek aan een (sport)evenement in de periode 2012-2013. Met op jaarbasis 77 miljoen bezoeken aan sportevenementen kunnen de jaarlijkse uitgaven van burgers aan sportevenementen in Nederland daarmee op ruim 1 miljard euro worden geraamd (Hover et al. 2014).

* Deze indicator is niet uitgewerkt in het trendscenario. Er is dus geen verwachte trend beschikbaar. Tijdens de expertsessie hebben de experts verondersteld dat de verwachte trend naar de toekomst stijgend is.

3. *Sport volgen via media (kernindicator)*

Het aandeel Nederlanders van 6 jaar en ouder dat minimaal wekelijks sport volgt via media zoals televisie, radio, kranten of tijdschriften (traditionele media) en/of internet.

In 2014 volgde 57 procent van de Nederlanders van 6 jaar en ouder minimaal wekelijks sport via media zoals televisie, radio, kranten of tijdschriften en /of internet.

De media trekken veel geïnteresseerden in sport. In relatief korte tijd heeft naast de traditionele media internet een vaste plek veroverd voor het volgen van sport. Een derde van de bevolking zegt wel eens sportwebsites te bezoeken en vooral jongeren wisselen via sociale media sportervaringen uit (Tiessen-Raaphorst, 2015). De verwachting voor de toekomst is dat het volgen van sport via de media zal toenemen tot 2030.

Commentaar experts op indicatoren

Tijdens de expertsessies bleek de kernindicator sportbezoek te breed geformuleerd en niet goed aan te sluiten op het perspectief Leef mee. Dat komt omdat de indicator twee verschillende bezoeken aan sport meet: enerzijds het bezoek van professionele evenementen en anderzijds de bezoeken 'langs de lijn' van wedstrijden bij de eigen club van bijvoorbeeld zoon en dochter. Het perspectief 'Leef mee' richt zich vooral op eerstgenoemde professionele breedte- of topsportevenementen en niet zozeer op het bezoek van wedstrijden van zoon en dochter. Redenen om toch te werken met deze indicator is de beschikbaarheid van data uit bestaand onderzoek en het feit dat deze indicator is aangewezen als een kernindicator.